

Uchwała z dnia 15 listopada 2001 r., III CZP 65/01

Sędzia SN Mirosława Wysocka (przewodniczący)

Sędzia SN Mirosław Bączyk (sprawozdawca)

Sędzia SN Irena Gromska-Szuster

Sąd Najwyższy w sprawie z powództwa Piotra R. przeciwko Towarzystwu Ubezpieczeniowo-Reasekuracyjnemu „P.” S.A. w W., Oddziałowi w B. – w upadłości i Ubezpieczeniowemu Funduszowi Gwarancyjnemu w W. o zapłatę i rentę, po rozstrzygnięciu w Izbie Cywilnej na posiedzeniu jawnym w dniu 15 listopada 2001 r. zagadnienia prawnego przedstawionego przez Sąd Apelacyjny w Białymstoku postanowieniem z dnia 24 sierpnia 2001 r.

„Czy art. 33 § 1 rozporządzenia prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 24 października 1034 r. – Prawo upadłościowe (jedn. tekst: Dz.U. z 1991 r. Nr 118 poz. 512 ze zm.) ma zastosowanie do świadczeń Ubezpieczeniowego Funduszu Gwarancyjnego wypłacanych osobom uprawnionym z tytułu obowiązkowego ubezpieczenia odpowiedzialności cywilnej posiadaczy pojazdów mechanicznych za szkody powstałe w związku z ruchem tych pojazdów, o których mowa w art. 51 ust. 4 pkt 1 ustawy z dnia 28 lipca 1990 r. o działalności ubezpieczeniowej (jedn. tekst: Dz.U. z 1996 r. Nr 11, poz. 62 ze zm.)?”

podjął uchwałę:

Odpowiedzialność Ubezpieczeniowego Funduszu Gwarancyjnego wobec osób uprawnionych z tytułu obowiązkowego ubezpieczenia odpowiedzialności cywilnej posiadaczy pojazdów mechanicznych za szkody powstałe w związku z ruchem tych pojazdów, przewidziana w przepisie art. 56 ust. 1 ustawy z dnia 28 lipca 1990 r. o działalności ubezpieczeniowej (jedn. tekst: Dz.U. z 1996 r. Nr 11, poz. 62 ze zm.), nie obejmuje odsetek za opóźnienie zakładu ubezpieczeń powstałe po ogłoszeniu upadłości tego zakładu.

Uzasadnienie

Przedstawione Sądowni Najwyższemu do rozstrzygnięcia zagadnienie prawne powstało w związku z następującym stanem faktycznym.

Powód wystąpił przeciwko pozwanemu Ubezpieczycielowi – Towarzystwu Ubezpieczeniowo-Reasekuracyjnemu „P.” S.A. z kilkoma roszczeniami w związku z wypadkiem komunikacyjnym, jakiemu uległ, prowadząc własny samochód (m.in. o wypłatę zadośćuczynienia i wypłacanie oznaczonej miesięcznej kwoty tytułem zwrotu utraconych zarobków). Sprawca wypadku był ubezpieczony w pozwanym Towarzystwie od odpowiedzialności cywilnej posiadaczy pojazdów mechanicznych za szkody powstałe w związku z ruchem tych pojazdów. Pozwany ubezpieczyciel wypłacił powodowi niektóre zgłoszone należności, przy czym wypłaty tej dokonano w kwotach niższych niż zgłoszone przez powoda. W trakcie postępowania ogłoszona została upadłość zakładu ubezpieczeniowego (w lutym 2000 r.) Powód rozszerzył powództwo w odniesieniu do zadośćuczynienia, domagając się wypłacenia miesięcznie określonej kwoty do dnia wniesienia pozwu oraz zasądzenia renty wyrównawczej za okres od dnia wniesienia pozwu. Na wniosek powoda do udziału w sprawie wezwany został Ubezpieczeniowy Fundusz Gwarancyjny w Warszawie, któremu upadły ubezpieczyciel przekazał tzw. akta szkody, a powód cofnął pozew wobec pozwanego zakładu ubezpieczeń.

Fundusz wypłacił powodowi jedynie część zgłoszonego zadośćuczynienia oraz odszkodowanie uzupełniające za zniszczony samochód. Obie te należności wypłacono z odsetkami do dnia ogłoszenia upadłości wcześniej pozwanego ubezpieczyciela. W toku postępowania pozwany Fundusz prezentował stanowisko (m.in. w odpowiedzi na pozew i w apelacji), zgodnie z którym świadczenia odszkodowawcze Funduszu mogą być wypłacone powodowi jedynie z odsetkami za opóźnienie do dnia ogłoszenia upadłości zakładu ubezpieczeń, ponieważ miałyby w tym przypadku zastosowanie przepis art. 33 § 1 rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 24 października 1934 r. – Prawo upadłościowe (jedn. tekst: Dz.U. z 1991 r. Nr 118, poz. 512 ze zm. – dalej "Pr.upadł."). Poglądu tego nie podzielił Sąd Okręgowy i przyjął odpowiedzialność Funduszu w pełnym zakresie, a więc obejmującą także odsetki za opóźnienie po ogłoszeniu upadłości ubezpieczyciela zobowiązanego do wypłaty świadczeń ubezpieczeniowych (zadośćuczynienia i renty wyrównawczej).

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Przedstawione Sądowi Najwyższemu zagadnienie prawne dotyczy w istocie możliwego zakresu odpowiedzialności Ubezpieczeniowego Funduszu Gwarancyjnego wobec osób uprawnionych z tytułu obowiązkowego ubezpieczenia odpowiedzialności cywilnej posiadaczy pojazdów mechanicznych za szkody powstałe w związku z ruchem tych pojazdów. Chodzi mianowicie o to, czy odpowiedzialnością tą objęte są też odsetki za opóźnienie upadłego zakładu ubezpieczeń istniejące po ogłoszeniu upadłości.

Sąd Apelacyjny przedstawił argumentację prawną wynikającą z obowiązujących przepisów prawa, eksponując przede wszystkim zasadniczą funkcję Ubezpieczeniowego Funduszu Gwarancyjnego, tj. konieczność udzielenia pełnej ochrony ubezpieczeniowej poszkodowanemu oraz funkcjonalną spójność systemu ochrony w postaci niepogarszania sytuacji prawnej poszkodowanego w przypadku ogłoszenia upadłości ubezpieczyciela i w razie wyrządzenia poszkodowanemu szkody przez sprawcę nie ubezpieczonego w ramach obowiązkowego ubezpieczenia komunikacyjnego.

Odpowiedzialność Ubezpieczeniowego Funduszu Gwarancyjnego wobec osób uprawnionych powstaje z chwilą ogłoszenia upadłości zakładu ubezpieczeń (art. 51 ust. 4, art. 56 ust. 1 ustawy z dnia 28 lipca 1990 r. o działalności ubezpieczeniowej, jedn. tekst: Dz.U. z 1996 r. Nr 11, poz. 62 ze zm. – dalej "u.d.u."). Zgodnie z przepisem art. 56 ust. 1 tej ustawy, Ubezpieczeniowy Fundusz Gwarancyjny przejmuje z masy upadłości upadłego zakładu ubezpieczeń zobowiązanie szkodowe wraz z aktami (tzw. aktami szkody) oraz wypłaca poszkodowanym i uprawnionym świadczenia z umów ubezpieczenia, obejmujących m.in. ubezpieczenie odpowiedzialności cywilnej pojazdów mechanicznych za szkody powstałe w związku z ruchem tych pojazdów (art. 4 pkt 1). Przekazanie Funduszowi akt szkody (por. art. 55 ust. 1) nie stanowi przesłanki konstytutywnej powstania tej odpowiedzialności, ponieważ chodzi tu o czynność natury technicznej. Jako źródło odpowiedzialności Funduszu należałoby uznać przepis art. 56 ust. 1 (odpowiedzialność *ex lege*; por. np. też uzasadnienie uchwały składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 29 czerwca 1995 r., III CZP 66/95, OSNC 1995, nr 12, poz. 168). Odpowiedzialność ta powstaje obok (wcześniej ukształtowanej) odpowiedzialności upadłego zakładu ubezpieczeń, która utrzymuje się do czasu zaspokojenia roszczeń odszkodowawczych przez Fundusz. Należy zatem stwierdzić, że odpowiedzialność cywilna Ubezpieczeniowego Funduszu

Gwarancyjnego (tzw. odpowiedzialność gwarancyjna) ma charakter prawnie samodzielny, ukształtowana została odrębnie w ustawie z dnia 28 lipca 1990 r. o działalności ubezpieczeniowej. W zasadzie zakres odpowiedzialności Ubezpieczeniowego Funduszu Gwarancyjnego odpowiada rozmiarowi odpowiedzialności upadłego zakładu ubezpieczeń, ponieważ taki jest zasadniczy cel ukształtowanego w ustawie z dnia 28 lipca 1990 r. o działalności ubezpieczeniowej jego zobowiązania w przypadku ogłoszenia upadłości instytucji ubezpieczeniowej, odpowiedzialnej wobec osób uprawnionych z tytułu umów ubezpieczenia odpowiedzialności cywilnej posiadaczy pojazdów mechanicznych za szkody powstałe w związku z ruchem tych pojazdów. (...)

Przepis art. 56 ust. 1 u.d.u. nie rozstrzyga, w jakim terminie Fundusz winien wykonać własne zobowiązanie wobec uprawnionych, tj. wypłacić poszkodowanym i uprawnionym z umów ubezpieczenia odpowiedzialności cywilnej posiadaczy pojazdów mechanicznych. Stwierdza tylko ogólnie, że Fundusz „wypłaca świadczenia”, a wypłata ta ma nastąpić po „przejęciu” akt szkody przez Fundusz od zakładu ubezpieczeń. Termin wykonania zobowiązania przez Fundusz uregulowano natomiast wprost w przypadku wypłat dokonywanych w związku ze szkodą wyrządzoną ruchem pojazdów mechanicznych, gdy posiadacz takiego pojazdu nie był ubezpieczony w ramach ubezpieczenia obowiązkowego (art. 55 ust. 1 ustawy). W takim przypadku na Funduszu spoczywa obowiązek wypłaty odszkodowania w terminie 60 dni od otrzymania akt szkody od zakładu ubezpieczeń. Nieusprawiedliwiony brak takiej wypłaty we wskazanym terminie oznaczałby stan opóźnienia Funduszu w wykonaniu własnego zobowiązania ze wszystkimi wynikającymi stąd konsekwencjami (art. 481 k.c., art. 55 ust. 4 u.d.u.).

W odniesieniu do wypłat w związku z upadłością zakładu ubezpieczeń należy przyjąć, że Fundusz powinien ich dokonać niezwłocznie po uzyskaniu informacji o istnieniu i zakresie uzasadnionych wierzytelności poszkodowanego, przysługujących wobec upadłego zakładu ubezpieczeń, tj. po uzyskaniu akt szkody tego zakładu (art. 56 ust. 1 u.d.u.). Gdyby taka niezwłoczność świadczenia nie została zachowana, Fundusz popadałby wobec uprawnionego w opóźnienie, a konsekwencje prawne tego opóźnienia w postaci obowiązku zapłaty odpowiednich odsetek ponosiłby wówczas tylko Fundusz (art. 481 k.c.). Chodziłoby tu bowiem o zapłatę odsetek w związku z nieterminowym wykonaniem zobowiązania obciążającego Fundusz. Zapłacone poszkodowanemu odsetki za własne

opóźnienie Funduszu nie mogłyby już być skutecznie przedstawione syndykowi masy upadłości ubezpieczyciela na podstawie art. 56 ust. 2 u.d.u.

W art. 75 u.d.u. przewidziano, że do upadłości zakładu ubezpieczeń stosuje się przepisy Prawa upadłościowego ze zmianami przewidzianymi w tej ustawie. Przepisy Prawa upadłościowego tworzą zatem zasadniczy, ogólny reżim upadłości ubezpieczyciela, przy uwzględnieniu zmian wynikających nie tylko z przepisów zamieszczonych w rozdziale ósmym ustawy z dnia 28 lipca 1990 r. o działalności ubezpieczeniowej (art. 76-90). W ramach tego reżimu ogólnego znajduje zastosowanie także przepis art. 33 § 1 Pr.upadł., zgodnie z którym odsetki od wierzytelności, przypadających od upadłego nie biegną w stosunku do masy od daty ogłoszenia upadłości. W orzecznictwie Sądu Najwyższego i piśmiennictwa trafnie przyjmuje się, że odsetki należą się natomiast od samego upadłego (np. uzasadnienie uchwały Sądu Najwyższego z dnia 30 marca 1992 r., III CZP 23/92, OSNCP 1992, nr 9, poz. 164).

W art. 56 ust. 1 u.d.u. wyraźnie stwierdzono, że Fundusz przejmuje z masy upadłości upadłego zakładu ubezpieczeń zobowiązania szkodowe. Taka regulacja prawna wskazuje na to, że Fundusz „przejmuje” takie „zobowiązania szkodowe”, które obciążają masę upadłości upadłego ubezpieczyciela. Po wykonaniu tych zobowiązań Fundusz przedstawia syndykowi łączną sumę dokonanych wypłat jako własną wierzytelność wobec masy upadłości (art. 56 ust. 2 i 3 u.d.u.). W związku z tym, że odsetki nie biegną w stosunku do masy upadłości od chwili ogłoszenia upadłości zakładu ubezpieczeń, Fundusz „przejmuje” jedynie zobowiązania obejmujące naprawienie szkody z odsetkami za opóźnienie istniejące do chwili takiego przejęcia tj. ogłoszenia upadłości ubezpieczyciela. Przewidziane w art. 33 ust. 1 Pr.upadł. ograniczenie w zakresie możliwości obciążenia masy upadłości odsetkami za opóźnienie od daty ogłoszenia upadłości, kształtuje zatem także odpowiedzialność gwarancyjną Funduszu. Odpowiedzialność Funduszu wobec osób uprawnionych z tytułu ubezpieczenia odpowiedzialności cywilnej posiadaczy pojazdów mechanicznych za szkody powstałe w związku z ruchem tych pojazdów, przewidziane w art. 56 ust. 1 u.d.u., nie obejmuje zatem odsetek za opóźnienie zakładu ubezpieczeń w okresie od ogłoszenia upadłości tego zakładu.

Należy zwrócić uwagę, że Fundusz mógłby *in concreto* odpowiadać wobec osób uprawnionych w szerszym zakresie niż wynikałoby to z ograniczenia przewidzianego w art. 33 § 1 Pr.upadł. Mógłby być zobowiązany do zapłaty odsetek

wynikających z opóźnienia w wykonaniu własnego zobowiązania gwarancyjnego w sytuacji, gdyby świadczenia odszkodowawcze wypłacone zostały poszkodowanemu z opóźnieniem, tj. w razie braku niezwłocznej wypłaty po otrzymaniu od zakładu ubezpieczeń tzw. akt szkody (art. 56 ust. 1 u.d.u.). Odsetki za opóźnienie w wykonaniu zobowiązania gwarancyjnego Funduszu, wypłacone przez Fundusz uprawnionemu, nie mogłyby być – jak wspomniano – skutecznie zgłoszone syndykowi upadłego zakładu ubezpieczeń na podstawie art. 56 ust. 2 u.d.u.

Ograniczenie odpowiedzialności Funduszu wobec omawianej kategorii wierzycieli upadłego zakładu ubezpieczeń jedynie do odsetek za opóźnienie tego zakładu do chwili ogłoszenia upadłości niewątpliwie pociąga także za sobą delimitację ochrony ubezpieczeniowej poszkodowanego, zwłaszcza wówczas, gdy między ogłoszeniem upadłości ubezpieczyciela a wypłatą świadczenia przez Fundusz po otrzymaniu akt szkody mógł płynąć znaczny okres czasu. Zagadnienie to trafnie wyeksponował Sąd Apelacyjny w uzasadnieniu przedstawionego zagadnienia prawnego. Tym samym osoby objęte ochroną ubezpieczeniową ponoszą w pewnym zakresie ryzyko upadłości (niewypłacalności) ubezpieczyciela i to także takiego, z którym nie zawierali odpowiednich umów ubezpieczenia. Zasadność ewentualnego zarzutu nieracjonalności czy wręcz niezrozumiałego prawnie różnicowania ochrony ubezpieczeniowej niektórych kategorii osób poszkodowanych należałoby jednak rozważać w kontekście przyjętych w ustawie przyczyn takiego zróżnicowania. Szerszą ochronę ubezpieczeniową przewidziano w razie wyrządzenia szkody przez posiadacza nie ubezpieczonego w ogóle w ramach ubezpieczenia obowiązkowego (art. 51 ust. 2, art. 55 u.d.u.), należy jednak pamiętać, że chodzi tu o aktualizację odpowiedzialności Funduszu wobec zindywidualizowanego poszkodowanego. Tymczasem w wypadku ogłoszenia upadłości zakładu ubezpieczeń w grę wchodzi interesy wielu kategorii wierzycieli, nie tylko tych określonych w art. 56 ust. 1 u.d.u. Mimo więc ograniczenia przez ustawodawcę odpowiedzialności Ubezpieczeniowego Funduszu Gwarancyjnego wobec wierzycieli wymienionych w tym przepisie (z racji zastosowania przepisów art. 33 § 1 Pr.upadł.) wierzycieli tych jednak usytuowano w pozycji uprzywilejowanej w relacji do pozostałych grup wierzycieli upadłego zakładu ubezpieczeń. Należy też podkreślić, że *de lege lata* odpowiedzialność Ubezpieczeniowego Funduszu Gwarancyjnego mogłaby powstać także w razie oddalenia wniosku o ogłoszenie upadłości zakładu ubezpieczeń lub

umorzenia postępowania upadłościowego, jeżeli majątek dłużnika nie wystarcza na zaspokojenie kosztów postępowania upadłościowego, a także w przypadku zarządzenia likwidacji przymusowej zakładu ubezpieczeń (art. 51 ust. 7 ustawy, dodany przez ustawę z dnia 21 lipca 2000 r. o zmianie ustawy o działalności ubezpieczeniowej, Dz.U. Nr 70, poz. 819). W takiej sytuacji roszczenia uprawnionych osób z tytułu umów ubezpieczenia odpowiedzialności cywilnej posiadaczy pojazdów mechanicznych za szkody powstałe w związku z ruchem tych pojazdów zostaną zaspokojone przez Fundusz w rozmiarze obejmującym także odsetki za cały okres opóźnienia zakładu ubezpieczeń.

Z przedstawionych względów Sąd Najwyższy na podstawie art. 390 k.p.c. rozstrzygnął zagadnienie prawne, jak w uchwale.